



Número 10, juny 2003

Informe de la taula rodona: "Fotocòpies i partitures: entre la necessitat i el límit. Els drets d'autor a les biblioteques musicals"

[Miquel Àngel Plaza-Navas](#)

Facultat de Biblioteconomia i Documentació, Universitat de Barcelona

Institució Milà i Fontanals (CSIC)

plaza@fbd.ub.es

El passat dia 2 d'abril va tenir lloc, a la Facultat de Biblioteconomia i Documentació de la Universitat de Barcelona, la taula rodona "Fotocòpies i partitures: entre la necessitat i el límit. Els drets d'autor a les biblioteques musicals". Es tractava d'un acte inclòs dins els "Seminaris amb la Professió" que aquesta Facultat duu a terme de manera periòdica i que, aquesta vegada, va ser organitzat conjuntament amb el Grup de Treball de Música del COBDC. La coordinació va ser a càrrec de Núria Altarriba, bibliotecària estretament relacionada amb el món de la propietat intel·lectual, i de Maite Cuende i Miquel Àngel Plaza-Navas, bibliotecaris relacionats amb el món de les biblioteques musicals.

En els darrers mesos la propietat intel·lectual i els drets d'autor s'han convertit en temes de gran interès per a tot el món bibliotecari i, més precisament, en temes de gran preocupació. El passat juny de 2001 es va aprovar una directiva en l'àmbit europeu (*Directiva de armonización de derechos de autor y derechos afines*) amb l'objectiu d'harmonitzar les diferents lleis de propietat intel·lectual dels països comunitaris. Aquesta directriu s'ha de transposar —adaptar— a la llei espanyola sobre propietat intel·lectual i el govern actual n'ha donat a conèixer un primer esborrany (novembre de 2002) i un avantprojecte (gener de 2003). L'esborrany ja va provocar una certa preocupació en els bibliotecaris que va augmentar notablement amb l'avantprojecte posterior en el qual, en nom d'una defensa més eficient dels drets d'autor, s'ataquen directament alguns dels serveis tradicionals oferts per les biblioteques, com ara el de reprografia i el de préstec. Les biblioteques musicals no són alienes a aquesta situació i més encara si es té en compte que en alguns països europeus s'està arribant, fins i tot, a restringir de manera absoluta el préstec de partitures.

L'equilibri —o desequilibri— entre la protecció dels drets d'autor i la protecció del dret a la difusió del coneixement, inclòs el musical, que sempre han buscat les biblioteques està apropant-se, potser a causa, encara, d'un gran desconeixement del tema, a una situació realment preocupant. Amb aquesta taula rodona es pretenia aportar les raons de diferents professionals implicats en aquest equilibri (defensors dels drets d'autor, editors de música, bibliotecaris musicals i bibliotecaris experts en propietat intel·lectual). Aquesta exposició es feia des d'un respecte mutu total i amb el benentès que els bibliotecaris són un col·lectiu totalment defensor dels drets d'autor però que també creu necessària la defensa de l'accés a la informació com a part de la seva funció integradora entre la cultura i la societat. L'enregistrament en vídeo de la taula rodona està disponible a la biblioteca de la Facultat de Biblioteconomia i Documentació.

L'interès de la taula rodona va quedar ben manifest amb l'assistència de més d'una trentena de persones, entre professorat universitari, editors de música, bibliotecaris de centres musicals i alumnat interessat. La taula rodona va ser moderada per Jon Bagüés, director d'ERESBIL-Archivo Vasco de la Música, un dels professionals de més renom dins la documentació musical a l'Estat espanyol. El Quartet Arión, format per alumnes de l'ESMUC, va interpretar, a mode d'introducció musical, el primer moviment "Adagio-Allegro" del *Quartet en do major* "Les dissonàncies", KV465, de W.A. Mozart.



Joan Bagüés, moderador



Quartet Aríon



Romà Cuyàs (CEDRO)

En primer lloc va tenir la paraula Romà Cuyàs, responsable de CEDRO a Barcelona, que va parlar de la necessitat de defensar els drets d'autor, inclosos els dels creadors i editors musicals. En una exposició molt clara i didàctica va fer un breu repàs històric als drets d'autor fins a la situació actual. Des de l'aparició de la "capacitat massiva de reproducció", fa uns trenta-cinc anys al nostre país, s'ha anat aguditzant el perjudici als creadors i editors. Es tracta d'un tipus d'infracció recent, en contra del qual hi ha una total manca de conscienciació social i la creença popular de no infringir cap llei ni de perjudicar la creació cultural. L'aparició de la fotocopiadora ha anat elevat aquesta situació a una problemàtica "gravíssima", fins al punt que els autors són incapaços de controlar una a una totes les reproduccions de les seves obres. D'aquesta situació neix la Llei de 1987 sobre drets d'autor, a partir de la qual es creen noves entitats de gestió d'aquests drets (fins aleshores només hi havia la SGAE). Una d'aquestes entitats és CEDRO, encarregada de la defensa dels drets patrimonials de les obres impreses i susceptibles de ser impreses (i, des de febrer de 2001, també de les obres en format digital). Dins les obres protegides hi ha les partitures musicals que, segons els estudis duts a terme, són un dels segments més fotocopiats i piratejats de tot el món editorial. CEDRO té diversos mecanismes per controlar els drets d'autor. La llei obliga les copisteries a pagar un cànon compensatori —recaptat per CEDRO— per totes les reproduccions que duguin a terme. Però, a més, la llei diu que les copisteries, els centres d'ensenyament, les biblioteques, etc. no poden fer una sèrie de còpies sense permís dels autors. CEDRO és l'entitat encarregada de fer-ne el control i qui proporciona llicències per fer aquestes reproduccions. En el cas de les partitures, la llei diu que "només es podrà fotocopiar quinze pàgines de cada partitura, sempre que aquestes pàgines no superin el 20 % del total de la composició". Això vol dir que només es permet fotocopiar una part petita de l'obra i que, per tant, si se'n necessita una part més àmplia s'ha d'adquirir l'obra. La dificultat de controlar la pràctica de les fotocòpies és immensa. Per tenir una visió real de la problemàtica, CEDRO encarrega periòdicament estudis sobre la situació que hi ha a Espanya. El darrer estudi (febrer de 2003, encara no s'ha publicat) mostra que a Espanya es fotocopien onze milions de pàgines de partitures cada any sense el permís corresponent i, per tant, amb la corresponent pèrdua per als creadors i editors musicals. No obstant, aquest mateix estudi donava una dada esperançadora: el nombre de fotocòpies havia baixat un 9,4 % respecte de l'estudi anterior. Aquesta dada permet albirar que el concepte de propietat intel·lectual, de protecció dels drets dels autors, es va estenent i, per tant, que la societat millora en aquest sentit.



Elisenda Climent (Editorial CLIVIS)

A continuació, Elisenda Climent, responsable de l'Editorial CLIVIS, va aportar el punt de vista dels editors musicals. Va fer un breu recorregut sobre la història de la seva editorial, especialitzada inicialment només en música coral i, posteriorment, en música instrumental. CLIVIS és una editorial amb més de 50 anys d'existència i és precisament amb l'arribada de les fotocopiadores que va patir un dels moments més difícils de la seva història, fins al punt que fa uns vint anys el mercat coral va quedar "estancat i a punt de morir" i, per tant, també la seva editorial. Es va obrir camí amb la incorporació de repertori instrumental, especialment amb la recuperació d'obres d'autors oblidats. Un dels problemes amb el qual s'enfronten els editors és el de l'actitud poc innovadora dels usuaris musicals, que fa molt difícil la comercialització de la música poc o gens coneguda. Les seves afirmacions van ser especialment remarcables: "durant molts anys hem trobat a faltar el diàleg amb les institucions que podien ajudar a la divulgació de les nostres edicions: les biblioteques", i més endavant, "també crec que falta una política de creació i potenciació de biblioteques musicals, ja que les que hi ha en bona part provenen d'arxius d'entitats privades". Demanava la creació d'un bon centre de documentació musical a Catalunya. Va mencionar que el préstec de llibres és útil i necessari, però en el cas de les partitures, donada la seva idiosincràsia (obres amb poques pàgines, tirades petites, dificultat de trobar-les, etc.), és un punt més a favor de la fotocòpia il·legal. Les fotocòpies són útils, però s'ha de saber quan es poden fer i quan no. En aquest sentit confia i dona tot el seu suport a CEDRO per a la conscienciació de l'usuari a favor de l'autor i l'editor, però demana que encara es dediquin més esforços per perseguir establiments i alguns centres d'ensenyament musical per modificar la conducta dels usuaris. Tanmateix, no creu que calgui una nova llei respecte a això.



Montserrat Urpí (ESMUC)

En tercer lloc va participar Montserrat Urpí, responsable de la biblioteca de l'ESMUC (Escola Superior de Música de Catalunya), que va exposar la seva visió com a professional que s'ha d'enfrontar diàriament amb la problemàtica de les fotocòpies i el préstec. Va presentar la tipologia del seu centre i dels seus usuaris, i va incidir en la vessant docent i investigadora que ha de cobrir amb el seu fons. La seva biblioteca és molt conscient dels drets d'autor i per aquest motiu paguen la llicència que CEDRO els ha establert. Va ser interessant la seva afirmació en els sentit que els seus usuaris habituals són precisament els autors potencials del futur, així com els editors, els responsables de discogràfiques, els gestors, etc. Ells, d'aquí a un temps, voldran protegir els seus drets d'autor i per això, en aquest

sentit, la biblioteca fa una tasca educativa de respecte envers aquests drets. Però per contradictori que sembli, són aquests futurs "autors" els que actualment fan el nombre més gran de fotocòpies. Disposen d'una fotocopidora amb targetes recarregables amb un cost que, segons s'afirma, no permet cobrir les despeses. En aquest sentit es preguntava si això és o no la "finalitat lucrativa" de la qual parla la llei. A continuació va descriure quins tipus de fotocòpies es feien, per quins motius es necessitaven i quines eren les raons per fer-les. Van ser molt interessants totes aquestes motivacions, donat que algunes —si se seguís la llei— impliquen que seria totalment impossible la consulta d'una peça musical. Un altre dels dubtes que va plantejar és com s'ha d'entendre el terme "investigació", donat que la llei permet les fotocòpies en aquest sentit. Finalment, va estar a favor de la defensa dels drets dels autors, però es preguntà qui defensava el dret de les biblioteques de difondre el coneixement, un acte que permet la creació de nous coneixements i, per tant, afavoreix la creativitat i l'edició musical. S'ha de conscienciar l'usuari, però les biblioteques no poden actuar de policies, ni tampoc no disposen dels mitjans econòmics per fer-ho.



Núria Altarriba (Grup BPI-FESABID)

Finalment, va intervenir Núria Altarriba, com a representant del Grup BPI (Biblioteques i Propietat Intel·lectual) de FESABID. Va presentar la problemàtica que les tecnologies han aportat a la reproducció de qualsevol obra i com els drets d'autor han traspassat les fronteres i fan necessària una legislació adequada. La directiva europea de 2001 n'intenta l'harmonització en l'àmbit europeu. Actualment només hi ha dos països que han adaptat la directiva a les seves legislacions. A Espanya encara és vigent el Reial Decret de 1996, que modifica la Llei de 1987. Hi ha l'esborrany de novembre de 2002 i l'avantprojecte de gener de 2003 ja esmentats. La directriu europea aporta una sèrie de principis legals per harmonitzar i garantir un ús just de les reproduccions i també aporta unes excepcions que permeten la còpia dels documents. Va fer una detallada exposició del que implicava el text de la directriu per a les biblioteques musicals, va comparar com havia quedat reflectit, tant en l'esborrany com en l'avantprojecte, i va deixar molt clar que aquest darrer era molt més restrictiu. Va explicar què era el Grup BPI de FESABID i va remarcar que és un col·lectiu que reconeix i respecta els drets d'autor però que també defensa els drets de les biblioteques. L'avantprojecte restringeix molt el que poden fer les biblioteques i és possible que aquestes acabin per no tenir uns serveis decents com a difusores de la cultura. La difusió de la cultura que fan les biblioteques no perjudica el mercat editorial. Els usuaris de les biblioteques s'acaben convertint, normalment, en consumidors de més cultura. A més, no s'ha d'oblidar que una de les funcions de les biblioteques és la de la conservació del seu fons, un aspecte important per a tothom, inclosos els investigadors, els usuaris i també els editors i els creadors. Si es posen moltes traves administratives per a una conservació correcta dels fons, s'arribarà a un punt en què no es podrà oferir aquest servei i s'acabarà, per exemple, sense poder atendre molts autors que vénen a la Biblioteca de Catalunya a demanar una còpia de les seves obres quan ells mateixos no en conserven cap exemplar. I, finalment, es pot arribar a una situació de demanar molts cànons compensatoris per a un mateix concepte i, per tant, obligar les biblioteques a repensar-se'n la política d'adquisicions. No s'ha d'oblidar que les biblioteques intenten mantenir col·leccions uniformes, moltes vegades amb un cost molt elevat que ningú més no es pot permetre. Si es carrega a les biblioteques amb molts cànons, potser arribarà un dia que cap usuari no podrà consultar certes obres perquè no s'hauran pogut adquirir. Com a conclusió, va indicar que, segons la llei, la fotocòpia de partitures està permesa sempre que sigui per a ús privat i d'investigació i sense ànim de lucre i per a efectes de conservació. Va recomanar que tot centre disposi d'un formulari que informi els usuaris de la seva responsabilitat envers la utilització de les còpies demanades (els usuaris l'haurien de signar en cada comanda de reproducció i acceptar que són per a ús privat i no lucratiu). També va recomanar que, quan sigui necessari, hauria de ser l'usuari —i no la biblioteca— qui s'encarregués d'obtenir l'autorització dels autors per fer les còpies necessàries.

Finalment es va obrir un torn de debat obert als assistents. Hi va haver tres participacions que van animar una certa discussió entre els dos grups clarament diferenciats que hi havia a la taula rodona: els defensors dels drets d'autor i els defensors del dret de les biblioteques de la difusió de la cultura.



Diversos moments del debat final

Com a punts principals de les aportacions al debat final es poden destacar:

- Tant de bo que hi hagués més escoles de música que no proporcionessin fotocòpies a l'alumnat però, malauradament, moltes de les escoles fotocopien.
- S'ha d'intentar que el professorat de música, abans de recomanar una obra a l'alumnat, comprovi si aquesta obra està disponible, quin n'és el cost i com s'hi pot accedir legalment.
- Les intervencions de l'àmbit bibliotecari podrien donar peu a llargues discussions. Al marge més de l'autoincriminació del delictes, les biblioteques defensen tesis, pretesament nobles, però que atempten contra els drets dels autors. Cal molt de diàleg i de debat.
- Les biblioteques fan una funció important des del punt de vista cultural amb la compra d'obres que difícilment ningú més no comprarà.
- Cal pensar que les biblioteques, normalment, ja paguen molt més per les obres que adquireixen, especialment en les subscripcions, que els usuaris individuals. Molts editors haurien de preguntar si les biblioteques no els comprassin les obres.
- Els bibliotecaris fan molta pedagogia sobre la protecció dels drets d'autor. Potser també els agradaria veure com els defensors dels drets d'autor reconeixen que hi ha coses legals i lícites que les biblioteques poden fer, i ja estant fent, en aquesta qüestió de la reproducció i el préstec.

En resum, es va posar de manifest que la situació és molt lluny encara de ser normalitzada i que caldrà fer moltes reunions, taules rodones i jornades perquè els bibliotecaris i els defensors dels drets d'autors puguin equilibrar els seus punts de vista. Seria desitjable que aquesta taula rodona hagués aportat el seu petit granet de sorra en aquest tema tan candent. De moment, caldrà veure com quedarà adaptada definitivament a la legislació espanyola la directriu europea i quin serà el pes que les biblioteques podran mostrar per fer-se entendre.